

PAPUA VÀ INDONESIA:

LIỆU CÓ THỂ VẪN "THỐNG NHẤT TRONG ĐA DẠNG"?

"Bhinneka Tunggal Ika" (Thống nhất trong đa dạng) là câu tiêu ngữ trên quốc huy của Indonesia. Nhưng biến cố ở Papua mấy tuần qua khiến một lần nữa, khẩu hiệu của quốc gia vạn đảo lại bị thách thức.

◆ CHIỀU VẪN

Là một quốc gia được thành lập gần như "nhân tạo" sau Thế chiến II, bao gồm hàng nghìn hòn đảo, với khoảng 300 nhóm sắc tộc, chừng ấy ngôn ngữ, và đủ các tôn giáo khác nhau, với điểm chung duy nhất là một thuộc địa cũ của Hà Lan, nỗ lực xây dựng bản sắc dân tộc và xu thế ly khai luôn là hai mặt của một đồng xu ở Indonesia. Những bất ổn vừa qua ở Tây Papua cũng không nằm ngoài dòng chảy đó.

Giành độc lập từ tay thực dân Hà Lan vào năm 1949, đến nay Indonesia đã có hơn 260 triệu dân (thống kê 2016), với cấu trúc dân số rất phức tạp: người Java chiếm đa số cũng chỉ hơn 40% (khoảng 95 triệu người), tiếp đó là người Sunda 16% (37 triệu), các sắc dân còn lại, gồm người Batak, Malay, người Hoa..., gồm sắc dân nào chiếm quá 5% tổng dân số. Người Papua là sắc tộc áp đảo ở tỉnh Tây Papua, chiếm 52% trong tổng dân số gần 900.000 người của tỉnh này (người Java khoảng 15%), nhưng trên toàn Indonesia, họ chỉ chiếm 1,14% dân số, tập trung ở hai tỉnh Papua và Tây Papua.

MỘT LỊCH SỬ PHỨC TẠP

Vấn đề Papua, nhìn từ góc độ lịch sử, là một di chứng nữa của thời kỳ thực dân, sự phân chia lãnh thổ và tính toán chính trị của các siêu cường, cũng như chủ nghĩa dân tộc ở các quốc gia mới độc lập sau Thế chiến II. Tháng 12-1949, cuộc cách mạng Indonesia đi tới thắng lợi. Hà Lan công nhận chủ quyền của thuộc địa cũ với toàn bộ vùng quần đảo Đông Ấn thuộc Hà Lan, nhưng trừ ra vùng Tây New Guinea (tức hai tỉnh Papua và Tây Papua) mà họ vẫn cai quản.

Chính quyền dân tộc mới ở Indonesia khẳng định họ là quốc gia thừa kế toàn bộ Đông Ấn thuộc Hà Lan và do đó đòi chấm dứt hoàn toàn sự hiện diện của Hà Lan trên quần đảo. Hà Lan thì cho rằng người Papua khác

Biểu tình ở Tây Papua đã bùng phát thành bạo lực. Ảnh: sbs

biệt về chủng tộc, văn hóa và tôn giáo (hiện ở Indonesia, khoảng 87% theo Hồi giáo và gần 10% theo Thiên Chúa giáo, tính cả Tin Lành và Công giáo La Mã; trong khi đó tại Tây Papua, tỉ lệ này là 61% Thiên Chúa giáo, 38% Hồi giáo), nên họ sẽ tiếp tục cai quản lãnh thổ này cho tới khi có thể trao quyền tự quyết cho nó. Từ năm 1950 trở đi, Hà Lan và các cường quốc phương Tây nhất trí rằng Papua sẽ trở thành một nước độc lập, nhưng bởi những tính toán chính trị thời bấy giờ, chủ yếu bởi nỗi lo của chính quyền Mỹ của Tổng thống John F. Kennedy không muốn Indonesia ngã theo phe Liên Xô, Washington đã gây áp lực buộc Hà Lan chuyển giao vùng lãnh thổ này cho Indonesia.

Năm 1962, Hà Lan chuyển giao vùng lãnh thổ cho một ủy ban ủy trị tạm thời của Liên Hiệp Quốc, với thỏa thuận sẽ tổ chức trưng cầu dân ý vào năm 1969. Năm 1969 đó, Indonesia ở dưới quyền nhà độc tài quân sự Suharto, và cuộc bỏ phiếu do quân đội Indonesia tiến hành bị nghi ngờ nghiêm trọng về tính chính danh: chỉ 1.026 cử tri - chiếm không tới 1% số người trong độ tuổi bỏ phiếu ở hòn đảo lúc bấy giờ - được quân đội lựa chọn tham gia bỏ phiếu. Không có gì ngạc nhiên khi kết quả cuộc bỏ phiếu là chấp

thuận sáp nhập Papua vào Indonesia. Ngay từ năm 1963, Phong trào Papua tự do (OPM, viết tắt theo tiếng Indonesia) đã được tổ chức với hàng nghìn tay súng ly khai lần lút giữa biên giới tỉnh Papua và nước láng giềng Papua New Guinea. Xung đột kéo dài tới nay đã khiến hơn nửa triệu người thiệt mạng.

Tình hình đặc biệt nóng lên trong vài tuần trở lại đây, khi những cuộc biểu tình được ABC News mô tả là "lớn nhất trong hai thập kỷ" bùng phát ở Tây Papua. Hôn loạn bắt nguồn từ hai biến cố. Ngày 15-8, Diễn đàn các đảo Thái Bình Dương, một tổ chức đa phương của nhiều đảo quốc có chủ quyền trong khu vực, ra một tuyên bố nói các bên liên quan cần phải "giải quyết tận gốc rễ" vấn đề Papua. Đó không khác gì một kêu gọi bỏ phiếu độc lập, và là tuyên bố nghiêm trọng nhất của diễn đàn về vấn đề này trong nhiều năm.

Ngay sau đó là một cuộc đụng độ bạo lực giữa các sinh viên Papua và quân đội chính quyền ở thành phố Surabaya, Đông Java vào ngày 17-8, lễ độc lập của Indonesia. Lực lượng an ninh nói các sinh viên Papua không tôn trọng quốc kỳ Indonesia nên họ đã xịt hơi cay và tràn vào ký túc xá, bắt giữ 43 sinh viên. Hàng chục người Indonesia dân tộc

chủ nghĩa cực hữu tụ tập bên ngoài khu ký túc, hét vang những lời chửi bới các sinh viên Papua, gọi họ là "khi", "chó lợn", và đòi "giết sạch bọn Papua".

Những đoạn băng quay lại các cảnh đó lan nhanh trên mạng, châm ngòi thêm cho biểu tình và bạo lực. Trong 10 ngày cuối tháng 8, hàng chục nghìn người Tây Papua đã xuống đường ở hai thành phố lớn nhất trong tỉnh, Jayapura và Manokwari. Rất nhanh chóng, cuộc biểu tình biến thành tuần hành đòi độc lập, với lá cờ sao và sọc của OPM cùng khẩu hiệu "Tự do cho Papua" xuất hiện khắp nơi. Đáp lại, chính quyền trung ương triển khai 1.200 cảnh sát vũ trang tại Tây Papua. Ngày 21-8, điện thoại và Internet bị cắt ở đây để "đẩy nhanh quá trình văn hóa an ninh và trật tự", theo nhà chức trách Indonesia. Một tuần sau, ngày 28-8, có tin 6 người Papua thiệt mạng trong xung đột với lực lượng an ninh trong một cuộc biểu tình. Những bức ảnh kinh hoàng lan truyền trên mạng, dù không thể kiểm chứng tính xác thực. Một tuyên bố của cảnh sát Papua nói các thông tin đó là giả mạo và người phát ngôn cảnh sát Ahmad Kamal cung cấp thông tin chính thức là 1 binh sĩ chết, trong khi 2 người biểu tình thiệt mạng, 5 người khác bị thương.

Trong một nỗ lực làm dịu tình hình, Tổng thống Indonesia Joko Widodo đã

Hai tỉnh Papua và Tây Papua (màu đỏ) trong bản đồ Indonesia. Ảnh: MONGABAY

mời tỉnh trưởng Papua Luks Emembe tới Jakarta để trao đổi. Ông Widodo - vốn được lòng dân ở Papua, nơi ông đã giành chiến thắng dễ dàng trong cuộc tổng tuyển cử hồi tháng 4 - còn hứa chính quyền sẽ "mạnh tay" với những phần tử cực hữu phân biệt chủng tộc. Trong một tuyên bố ngày 23-8, ông Widodo nói chính quyền sẽ coi trọng "danh dự và phúc lợi của toàn bộ dân chúng tại Papua và Tây Papua". "Hồi những anh chị em của tôi ở Papua và Tây Papua, tôi hiểu là các bạn thấy bị xúc phạm. Bởi thế, là một người đồng bào, tha thứ là tốt nhất" - ông Widodo nói.

Nhưng bạo lực đã không dừng lại. Ngày 29-8, một số tòa nhà ở Jayapura bị đốt. Do Internet bị cắt, không có nhiều thông tin về diễn biến thực địa. Những nhà hoạt động bày tỏ lo sợ rằng các cuộc thảm sát như từng xảy ra ở Dili, Đông Timor vào những năm 1990 hay đảo Biak năm 1998, lúc các vùng đất này cũng đòi độc lập khỏi Indonesia, có thể lặp lại.

KHÔNG CÓ CHUYỆN ĐỘC LẬP?

Trong khi rất giàu tài nguyên, với các mỏ vàng và dầu khí, vùng Papua ở cực đông Indonesia từ lâu đã là một trong những vùng nghèo khó và chậm phát triển nhất nước. Tỉ lệ nghèo đói lên tới 20% ở các tỉnh Papua và Tây Papua, so với mức trung bình cả nước là 9,4% và ở thủ đô Jakarta là 3,5%, theo thống kê chính thức của Indonesia. "Sự phân biệt chủng tộc nhắm vào người Tây Papua đã làm bùng lên ngọn lửa quyết tâm giành tự do nửa thế kỷ qua" - nhà lãnh đạo Tây Papua đang lưu vong ở Anh Benny Wenda nói trên CNN.

Một phong trào ly khai yếu ớt và phân tán đã âm ỉ ở Papua nhiều thập kỷ, nhưng những năm gần đây phong trào này đang tỏ ra cố kết hơn về chính trị. Nhiều nhóm độc lập đơn lẻ trước kia tập hợp lại dưới một tổ chức mới là Phong trào đoàn kết giải phóng Tây Papua (ULMWP) vào năm 2014. Ông Wenda là chủ tịch tổ chức này, và là người đã trình ở Liên Hiệp Quốc một thỉnh nguyện thư có chữ ký của 1,8 triệu người Papua đòi trưng cầu dân ý về độc lập.

Tuy nhiên, lập trường của chính quyền trung ương là rất dứt khoát. Bộ trưởng An ninh Wiranto nói chính quyền không chấp nhận bất cứ cuộc bỏ phiếu độc lập nào, theo Kompas.com. "Tôi cho rằng yêu cầu trưng cầu dân ý là không thể được, và không thể nhắc tới điều đó. Tại sao ư? Vì sự thống nhất của nước Cộng hòa Indonesia là điều chung cuộc" - ông Wiranto nói. Nhưng những người đòi ly khai không nghĩ vậy. "Chủ nghĩa quốc gia Indonesia chỉ là một biểu tượng ở Papua, một biểu tượng áp đặt lên chúng tôi - Victor Yeimo, một người Papua đòi độc lập, nói - Làm sao chúng tôi có thể nói chúng tôi là một phần của Indonesia khi chúng tôi chưa bao giờ được chọn lựa?".

Cuộc chiến tuyên truyền

Jakarta Post, nhật báo tiếng Anh lớn nhất Indonesia, ngày 2-9 đăng một bài xã luận nói chính quyền đang "thua cuộc chiến tuyên truyền" ở Papua. "Chính quyền đã sai lầm trong quản trị dòng chảy thông tin ở Papua - bài báo viết - ...Cắt Internet ở cả hai tỉnh Papua và Tây Papua là điều tối tệ nhất. Trong khi ý định là để ngăn tin tức giả mạo phát tán, nó cũng ngăn luôn dòng chảy thông tin, khiến việc xác minh những tuyên bố và phản tuyên bố của các phía trở nên khó khăn hơn rất nhiều. Sự thật trở thành nạn nhân đầu tiên".

Tờ báo viết chính quyền Indonesia đã không rút ra được bài học về cuộc chiến thông tin từ biến cố Đông Timor, nay là nước Đông Timor độc lập, vào những năm 1990. "Bởi những hạn chế ngặt nghèo với truyền thông lúc đó, lực lượng vũ trang lao vào một cuộc chiến tuyên truyền với lực lượng đòi độc lập cũng đủ các mạng lưới và truyền thông ở hải ngoại của họ... Thật dễ hiểu là ai thắng trong cuộc chiến tuyên truyền này. Indonesia nhanh chóng để mất sự ủng hộ quốc tế và 80% người Đông Timor bỏ phiếu ủng hộ độc lập khi có cơ hội được tự quyết vào tháng 8-1999. Bài học ở đây là khi ta cố gắng kiểm soát và thao túng thông tin, ta sẽ đánh mất sự khả tín, và khi ta thua cuộc chiến tuyên truyền, ta mất Đông Timor".